II.

Nada Stropnik

UVOD V SKLOP »SOCIALNA VKLJUČENOST«

Staranje prebivalstva ima pomembne – največkrat predvidljive – posledice za socialnoekonomski položaj starejšega prebivalstva. Tveganje relativne revščine je za osebe, stare 50 let in več, precej večje od povprečnega v Sloveniji, k čemur je prispevala tudi pokojninska reforma, uveljavljena leta 2000. Praksa zgodnjega upokojevanja ima za posledico trajno nizke pokojnine, stopnja tveganja revščine pa se za upokojence zvišuje. Posledice so vidne tudi na področju širše pojmovane socialne vključenosti starejšega prebivalstva, ki zajema stanovanjske razmere, razpoložljivost pomembnih dobrin in zmožnost starejših, da si privoščijo tisto, kar imamo v današnji slovenski družbi za normalno (od primerno ogrevanega stanovanja do tedna počitnic zunaj kraja bivanja). Poleg ustreznega socialno-ekonomskega položaja je za kakovostno življenje v starosti pomembna vpetost v socialna in družinska omrežja. Ta omrežja poleg stikov in občutka pripadnosti pomenijo zagotovilo, da bo starejša oseba po potrebi deležna potrebne neformalne pomoči v vsakodnevnem življenju in finančne podpore.

Sklop na temo socialne vključenosti začenja s prispevki o socialno-ekonomskem položaju starejših v Sloveniji. **Nada Stropnik in Andrej Srakar** ugotavljata pogostost tveganja relativne revščine in subjektivnega občutenja revščine med prebivalstvom, starim 50 let in več, ter velikost razhajanj med obema kazalnikoma v izbranih evropskih državah. Dejstvo, da razlika med deleži starejših, ki so izpostavljeni tveganju relativne revščine, in tistimi, ki z dohodki svojega gospodinjstva zelo težko shajajo, znaša do skoraj 30 odstotnih točk (v Španiji in Avstriji), pojasnjujeta z značilnostmi obeh kazalnikov. Analiza je potrdila statistično značilno povezavo med demografskimi in socialno-ekonomskimi značilnostmi starejših na eni strani ter tveganjem relativne revščine oz. subjektivnim občutenjem revščine na drugi. Naslednja dva prispevka analizirata stanovanjske razmere starejšega prebivalstva v Sloveniji. **Srna Mandič** analizira stanovanjski status in nekatere značilnosti stanovanj, v katerih živijo starejše osebe, z vidika primernosti stanovanj za bivanje starejših oseb glede na njihove zmožnosti in potrebe. Poleg tega na podlagi sestave gospodinjstev sklepa, ali je s tem povečana možnost za oskrbo starejše osebe na domu, in ne v ustanovi. Mandičeva primerja Slovenijo s štirimi skupinami držav, v katere je razvrstila 16 evropskih držav in Izrael. Njena najpomembnejša ugotovitev je, da je v Sloveniji zelo malo stanovanj prilagojenih potrebam samostojnega življenja starejših in da glede tega za razvitejšimi državami zaostajamo več desetletij. **Ivo Lavrač** se v svojem prispevku osredotoča na stanovanjsko potrošnjo v primerjavi s praviloma padajočim dohodkom v starosti. Izpostavlja

dejstvo, da so v Sloveniji izdatki starejših v zvezi s stanovanjem v primerjavi z njihovimi dohodki višji kot v katerikoli drugi od 16 evropskih držav, kjer se je izvajal 4. val raziskave SHARE. Ob tem je pri nas najnižja mobilnost starejših, kar pomeni, da ti vztrajajo v svojih praviloma lastniških in prevelikih hišah in stanovanjih, zaradi nepotrebno visokih izdatkov v zvezi s stanovanjem pa jim ostane manj dohodka za zadovoljevanje drugih – celo osnovnih – potreb. Zato avtor predlaga izhodno strategijo, ki na eni strani omogoča znižanje stroškov v zvezi s stanovanjem, na drugi pa omogoča povečanje dohodka starejših. **Maša Filipovič Hrast in Andrej Srakar** primerjata socialno vključenost v Sloveniji in 15 drugih evropskih državah na petih področjih: dohodkovna in materialna prikrajšanost, stanovanjska prikrajšanost, zdravje, civilna participacija in medosebni odnosi. Za Slovenijo sta ugotovila precejšen delež starejših, ki so izključeni iz treh ali več področij hkrati, in izpostavljata neugodno dejstvo, da je Slovenija izgubila svoj prednostni položaj med novimi članicami Evropske unije.

Sklop o socialnih omrežjih vsebuje tri prispevke. **Valentina Hlebec in Maša Filipovič Hrast** obravnavata medgeneracijsko solidarnost v Sloveniji, tudi v mednarodnem kontekstu. Ugotavljata, da je glede vloge družine pri zagotavljanju blaginje ljudi Slovenija bolj podobna državam s sredozemskim modelom blaginje kot vzhodnoevropskim državam. To je v zvezi tudi z visokim deležem večgeneracijskih gospodinjstev. Na podlagi svoje analize avtorici sklepata, da je kljub sistemski medgeneracijski solidarnosti družinska medgeneracijska solidarnost v Sloveniji pogosta in intenzivna. **Maša Filipovič Hrast** v samostojnem prispevku obravnava sosedsko povezanost in medsosedske odnose v Sloveniji ter primerjalno v drugih evropskih državah. Rezultati kažejo, da ima v državah, zajetih v analizo, sosede v svojem socialnem omrežju 3 – 9 % ljudi, starih 50 let in več (v Sloveniji 6 %), kar ni prav veliko. Avtorica poudarja pomembnost intenzivnosti medsosedskih odnosov za možnost uporabe tega vira oskrbe in pomoči, predvsem za starejše, ki živijo sami. **Mateja Nagode in Andrej Srakar** se v svojem prispevku ukvarjata z neformalnimi oskrbovalci v Sloveniji in drugih državah v vzorcu raziskave SHARE. Predvsem ju zanima, kdo izvaja neformalno oskrbo, v kolikšnem obsegu in za koga. Podatki kažejo, da so oskrbovalci največkrat stari 50 – 64 let, da so v slabšem finančnem položaju kot prebivalstvo, staro 50 let in več, v povprečju in da večinoma živijo v ruralnem okolju. Največkrat osebno nego ali praktično pomoč nudijo svojim staršem. Avtorja snovalce politik pozivata k ureditvi položaja neformalnih oskrbovalcev v Sloveniji, kar bo v prid tako oskrbovalcem kot tudi oskrbovancem.